

ישראל, חיזבאללה ואיראן: מניעת מלחמה נוספת בסוריה

8 פברואר 2018 | דו"ח מזרח תיכון מספר 182

Headquarters

International Crisis Group

Avenue Louise 149 • 1050 Brussels, Belgium

Tel: +32 2 502 90 38 • Fax: +32 2 502 50 38

brussels@crisisgroup.org

Preventing War. Shaping Peace.

סיכום מנהלים

שלב חדש מתחיל במלחמה בסוריה שבו ידו של המשטר של בשאר אסד על העליונה. ישראל כבר אינה מסתפקת בלהתבונן מהצד כאשר דמשק משפרת את מעמדה אל מול המורדים ומנסה לפעול בכדי לתקן את ההתדרדרות האסטרטגית במצבה. לשם כך עליה להתמודד עם אתגרים כבירים: המשטר הסורי תלוי יותר מתמיד באיראן, אשר ישראל רואה כיריב הנוקשה ביותר שלה. אויבים אחרים, ובפרט חיזבאללה ומיליציות שיעיות שנהנות מתמיכה איראנית, מתבססים בסוריה וזוכים לברכתה של רוסיה. וארצות הברית, למרות ההצהרות התקיפות של הנשיא טראמפ, עשתה מעט מאוד בכדי להשיג לאחור את הישגי איראן. אך ישראל אינה חלשה. רוסיה העניקה לה מרחב פעולה נגד אינטרסים צבאיים בעלי זיקה לאיראן ונראית יותר מעוניינת באיזון הקואליציות היריבות מאשר בלסייע בהחזרת כל פיסת שטח מסוריה לשליטת המשטר של אסד. אך אם רוסיה מעוניינת בסופו של יום להוציא את כוחותיה מסוריה היא תצטרך לתווך כללי משחק חדשים. רוסיה הביעה עניין מועט בלעשות זאת, אך אם לא תפעל כך מעשי העוינות בין ישראל ואיראן עלולים לסכן את הישגיה, ובראשם את יציבות המשטר הסורי.

הדאגה הראשונית של ישראל הייתה דרום מערב סוריה, שם היא נחושה למנוע מחיזבאללה וממיליציות שיעיות להתקדם לעבר קו הפסקת האש משנת 1974 ולהקים בקרבתו תשתית התקיפה. אם הם יעשו כך, בעיני ישראל, תיווצר חזית חדשה נגדה וחיזבאללה יוכל לתקוף את ישראל מאזור שבו אוכלוסייה אזרחית לבנונית לא תסבול מהתגובות הישראליות. הצבא הישראלי, חוששים מתכנני המדיניות הישראלים, יוכל לגבות מחירים רק בלבנון, דמשק או טהרן, תוך כדי לקיחת סיכון ניכר שתוצאת מלחמה אזרחית. בינתיים, אזור אי ההסלמה שתחת חסות ירדן, ארצות הברית ורוסיה מרחיק את חיזבאללה והמיליציות השיעיות מקו הפסקת האש. אבל ישנם סימנים המעידים שייתכן והסדר זה לא יחזיק מעמד. כוחות המשטר השתלטו בינואר 2018 על שטח בצפון האזור בו פעלה קבוצה ג'יהאדיסטית, וכך מיליציות שהינן בנות בריתו של אסד יכולות להתקדם לעבר רמת הגולן שישראל כבשה מסוריה. כוחות חיזבאללה בודדים כבר נמצאים באזור ומגששים בקצוותיו. ניתן להאט את ההתדרדרות הזו על ידי חיזוק כוחות המשקיפים של האו"ם, מרכיב בהסכם הפרדת הכוחות בין ישראל וסוריה משנת 1974. אבל רגע האמת יגיע כאשר הלחימה תישכך באזורים אחרים בסוריה: האם המשטר יקיים את הצהרותיו להחזיר לידינו את השליטה על כל שטחי המדינה, ובהם דרום מערבה? נראה שראש הממשלה בנימין נתניהו מניח שאם המשטר יבחר ברצינות לעשות זאת, אז באופן בלתי נמנע כוחות זרים יבואו בעקבותיו.

בראיה רחבה יותר, ישראל רוצה למנוע מיריביה לגבש נוכחות צבאית קבועה בכל מקום בסוריה, וכך לחזק את עמדתם במלחמות עתידיות ולהגביר את השפעתם כיום בלבנון, בירדן ובזירה הפלסטינית. לאיראן מאפיינים מדאיגים במיוחד: הקווים האדומים של ישראל מנסים למנוע ממנה מלהקים שדה תעופה, נמל ימי, בסיס צבאי, נוכחות צבאית קבועה של מיליציות או מתקני ייצור טילים מדויקים בשביל חיזבאללה. ישראל כבר הראתה כי היא נחושה לסכל סוגים כאלו של תשתיות צבאיות. רוסיה ככלל נראית נכונה לאפשר לדפוס זה להתקיים, ולעת עתה איראן וסוריה לא יכולות לעצור אותו.

אך ההתקפות הישראליות נגד מיליציות ייהפכו למסוכנות יותר ולקלות יותר לסיכול, למשל על ידי השתלבותן בתוך הצבא הסורי או אף פשוט מכך על ידי החלפת המדים שלוחמיהן לובשים. במשרדי הממשלה של ישראל מודאגים מהאפשרות של מסדרון תחת שליטת כוחות בעלי זיקה לאיראן, דרך עיראק אל סוריה ולבנון, אשר לכאורה יאפשר את העברתם הקלה של לוחמים וציוד. גם התפתחות שכזו יהיה קשה לישראל לבלום, בייחוד במזרח סוריה, שם יכולות המודיעין והצבא שלה פוחתות ככל שגדל המרחק מהגולן.

רק מוסקבה נמצאת בעמדה לתווך חיזוק והעצמה של הסכם אי ההסלמה. אם לא תעשה זאת כללי המשחק בסוריה ככלל הנראה ייקבעו על ידי התקפות ותגובות להן, תוך כדי סיכון מתמשך בהסלמה. התקפות על ידי קבוצות שנתמכות על ידי איראן מעבר לקו הפסקת האש פחתו בתכיפותן בשנים האחרונות אך ההשתלטות של אסד בינואר 2018 על תא שטח צמוד לגדר עלולה להניב התגברות מחודשת. ייתכן גם שישראל תהיה זו שתתקוף, ותבצע תקיפות מוגבלות בכדי למנוע מחיזבאללה להשיג מפעלי ייצור בלבנון, אשר לטענתה איראן מסייעת להקים. הממסד הבטחוני הישראלי מעריך שניתן יהיה לבצע תקיפות כאלו מבלי להצית עימות כולל. אולי, אך החיזבאללה אותת כי לא ניתן לצפות את התוצאות של תקיפות שכאלו. מלחמה רחבה יותר עלולה להיות במרחק של הערכה מוטעה אחת.

השינויים האזוריים הגבירו את הסבירות של הערכות מוטעות. מתהווה אסטרטגיה תקיפה יותר מצד ארצות הברית וערב הסעודית, בסיוע ישראל, במטרה ללחוץ על איראן צבאית, כלכלית ודיפלומטית. מדינות אלו נוקטות בגישה אקטיבית מבעבר בכדי לבסס הרתעה מול איראן אשר לתחושתן נפגעה בתקופת הממשל של ברק אובמה. לחיזבאללה ואיראן יש כמובן דרכים להשיב. לא החיזבאללה ולא ישראל הן כלי שח בידי בעלות בריתן החזקות יותר, ולשתייהן יש סיבות, בעיקר האיום לאוכלוסייתן, להימנע מהסלמה רבתי. אך לא סביר שמעשי העוינות חוזרים ונשנים יישארו מקומיים ומצומצמים.

בדרום מערב סוריה נראה שרוסיה היא היחידה שיכולה לתווך הבנות שיימנעו הסלמה איראנית-ישראלית ברחבי המדינה. התוצאה הכי טובה לה ניתן לצפות כיום היא עסקה שבמסגרתה איראן ושותפותיה מוותרות על הקמת תשתיות צבאיות משמעותיות, כולל אך לא רק בדרום מערב המדינה, אך שומרות על השפעה ניכרת במדינה באמצעים אחרים. קשה לדמיין חזרה למצב שהיה קיים בסוריה לפני שנת 2011, כאשר המדינה הסורית הייתה בעלת ברית של איראן אך לא הייתה זירה לנוכחות איראנית ולמבצעים צבאיים. בעתיד הנראה לעין, איראן תמשיך להיות עמוד תווך של בטחון המשטר. אך היא מסתכנת באובדן ההשקעה שלה באם תנסה להשיג יותר מדי.

כל הצדדים עומדים להפסיד מהתעצמות של המלחמה בסוריה, בראש ובראשונה העם הסורי. כך גם ישראל ולבנון, משום שעימות ביניהן אשר ייערב את חיזבאללה עלול להצית מלחמה נוספת משני צדי הגבולות שלהן ומעבר להם. ההישגים של דמשק ותומכיה ייפגעו בצורה אדירה אם ישראל תבצע קמפיין התקפתי מסיבי, אולי אף עד כדי מיטוט המשטר עצמו, תוצאה אשר תזרע עוינות בין רוסיה לישראל. ייצוב הדרגתי של סוריה יהיה מסלול נכון יותר, והוא הדרך היחידה שהינה ברית קיימת לעבר הסכם על עתיד סוריה.

ירושלים / ביירות / עמאן / בריסל, 8 פברואר 2018